

МЕТОДИЧНА ПІДТРИМКА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Статтю присвячено актуалізації проблеми методичної підтримки вчителя. Розкрито сутність самопрезентації та методичної підтримки; відображено комунікативний аспект самопрезентації вчителя та основи становлення позитивної «Я-концепції». Зазначено, що методична підтримка вчителя, відповідно до її складових частин (організаційної, інформаційної, науково-методичної, правової), спрямована на організацію безперервної освіти педагогічних і управлінських кадрів. Розглянуто умови методичної підтримки самопрезентації вчителя: суспільні умови, що діють на рівні держави; професійно-освітні умови, що діють на рівні професійної підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; психологічні умови; організаційні умови; управлінські умови.

Ключові слова: самопрезентація, методична підтримка, комунікативні вміння, «Я-концепція».

Постановка проблеми. Сучасні вимоги щодо входження України до світового та європейського простору, перетворення, які відбуваються в усіх сферах нашого суспільства взагалі та освітньої галузі зокрема, вимагають розвитку активної, ініціативної, наділеної високим потенціалом саморозвитку та здатною до здійснення самопрезентаційної діяльності особистості вчителя – суб'єкта життя, професіонала своєї справи.

Національна доктрина розвитку освіти проголосила необхідність створення умов для розвитку особистості та її творчого потенціалу. Нині педагогічними колективами України накопичено певний позитивний досвід використання різноманітних за змістом, формами, засобами видів методичної роботи з учителями щодо розвитку їх рефлексивних, комунікативних, креативних здібностей. Однак, окремі існуючі емпіричні напрацювання потребують теоретичного обґрунтування й побудови на цій основі системи методичної підтримки самопрезентації вчителя.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідники В. Арнаутов, К. Вазіна, І. Колеснікова, М. Сергєєв, Т. Смиковська, М. Поташник та ін. розглядали особливості взаємодії та взаємовпливу професійної системи як колективного суб'єкта професійної діяльності, й педагога як індивідуального суб'єкта.

О. Василевською, Н. Грішиною, Л. Гузовою, В. Дудніковим, М. Івановим, В. Калитою та іншими науковцями проводилися дослідження, в яких розглядалися форми організації методичної роботи в навчальному закладі.

Такі вчені, як І. Альохіна, Ф. Кузіна, Н. Скрипаченко, Е. Уткін та ін. у власних працях досліджують сутність професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації.

У роботах О. Забазнової розглядається вплив Я-концепції на формування іміджу особистості вчителя.

Дослідники І. Жерносек, В. Лізинський, О. Моїсєєв, Т. Шамова та ін. у наукових працях аналізують стан внутрішньошкільної методичної роботи, її відповідність сучасним вимогам, розглядають принципи й форми, вибудовують нове бачення вчителя та його ролі в суспільстві.

Мета статті – актуалізувати проблеми методичної підтримки самопрезентації вчителя. Головні завдання вбачаємо у виокремленні видів методичної підтримки; визначенні ефективних умов і засобів надання методичної підтримки вчителям у ході їх самопрезентаційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці підтримку розглядають як особливий вид педагогічної діяльності, основною метою якої є допомога в саморозвитку, в розв'язанні особистісно-професійних проблем, передача засобів вирішення внутрішніх і зовнішніх конфліктів, встановлення відносин, самовизначення [6, 74].

Під методичною підтримкою самопрезентації вчителя розуміємо таку систему роботи з педагогом, яка спрямована на зростання його загальнокультурного й професійного рівня, емоційної стабільності та спирається на індивідуальні особливості й потреби вчителя.

Зазначимо, що методична підтримка вчителя, відповідно до її складових частин (організаційної, інформаційної, науково-методичної, правової), спрямована на організацію безперервної освіти педагогічних і управлінських кадрів завдяки використанню традиційних та інноваційних форм методичної роботи; збір, обробку й аналіз інформації з актуальних проблем розвитку освіти; формування банку даних; інформування учасників навчально-виховного процесу щодо нових педагогічних технологій; реалізацію дослідно-експериментальної діяльності; узагальнення успішного перспективного педагогічного досвіду; допомогу у формуванні необхідного пакету нормативно-правових актів, що регламентують діяльність учасників навчально-виховного процесу.

Вивчення джерельної бази, діагностика проблем професійно-педагогічної діяльності вчителя, а саме здатності до самопрезентаційної роботи та аналіз бачення вчителями власних труднощів дозволяє виявити найбільш типові професійні утруднення педагогів, які проявляються в:

- аналізі й презентації досвіду власної педагогічної діяльності (комунікативний аспект);

- осмисленні й аналізі власної «Я-концепції»;
- недостатності умов для задоволення потреб у особистісному розвитку, участі в справах колективу.

З метою подолання зазначених проблем доцільно теоретично обґрунтувати умови й засоби надання методичної підтримки вчителям у ході їх самопрезентаційної діяльності.

Зазначимо, що в науковій літературі самопрезентацію розглядають як спосіб самовираження й поведінки, направлений на те, щоб створити сприятливе враження або таке, що відповідає чиймось ідеалам [1, 54]. Метою самопрезентації є створення та донесення власного іміджу до інших людей, виклик інтересу до зовнішніх якостей, бажання сподобатися, привабити до себе. Під час самопрезентації вчитель здатен ефективно виконувати власну педагогічну діяльність, виявляти професійну компетентність; розкривати ступінь володіння ним сумою знань, умінь і навичок, комунікативними вміннями.

Підкреслимо, що під час ділової комунікації самопрезентація виступає унікальним джерелом інформації про людину, рівень її соціалізації. Вважаємо за доцільне виділити найбільш значущі види комунікації в педагогічній діяльності й подати їх коротку характеристику, а саме:

- пізнавальна комунікація, головне завдання якої полягає в передачі змісту або інформації (виступи з повідомленнями, аналіз отриманих даних, лекції, участь у дискусіях, педагогічних радах тощо);
- експресивна комунікація, яка характеризується передачею почуттів, оцінок, поглядів, і супроводжується використанням при цьому вигуків типу «ах, ух, ну, ось так дав» тощо. Це оцінка несподіваних результатів, спілкування після тривалої перерви;
- переконуюча комунікація, яка практикується, коли необхідно здійснити вплив на свого співрозмовника, закликаючи його змінити власне ставлення до чого-небудь;
- соціально-ритуальна комунікація призначена для спілкування з метою підтримки норм і звичаїв соціально-культурної поведінки (звичаї гостинності, процедури знайомства, ситуації привітань тощо);
- невербальна комунікація, що включає в себе жести, міміку, інтонацію, позу, вираз обличчя тощо [4, 210–211].

З метою надання допомоги вчителю в розвитку його комунікативних умінь і навичок, доцільним буде використання таких засобів методичної підтримки, як групові тренінги, вправи яких спрямовані на: відпрацювання умінь і навичок подолання конфліктів; підвищення довіри; розвитку

переконливого слова; розвитку інтуїції в спілкуванні; формування установок на взаєморозуміння; удосконалення комунікативної культури тощо. Практика підтверджує, що такими вправами можуть бути: «Папуга», «Розмова з кінця», «Складні асоціації» (розвиток зв'язного й чіткого мовлення, здатність послідовного й логічного мислення); «Мова без слів», «Я тебе розумію», «Крізь скло», «Таможня» (розвиток навичок невербальної поведінки); «Слалом», «Суперечка при свідкові», «Офіціанте, у моєму супові муха» (розв'язання конфліктних ситуацій) тощо [3].

Вступаючи в контакт з оточуючими, вчитель прагне подати себе в найвигіднішому, найпривабливішому світлі, будувати власну позитивну «Я-концепцію».

Зазначимо, що можливість конструювати позитивну «Я-концепцію», яка залежить не тільки від особистих переконань учителя, але й від того, яким його сприймають оточуючі, є однією з причин, що спонукають педагога займатися самопрезентацією. «Я-концепція» – це комплекс форм поведінки, система ставлень людини до себе; це значення, які формуються в процесі участі в спільних діях [2, 10]. Позитивна «Я-концепція» вчителя визначає його поведінку, потребу в самоактуалізації, в удосконаленні, стимулює до творчості, гуманного ставлення до дітей. Вважаємо, що позитивна «Я-концепція» складається з таких елементів:

- позитивного «Я-образу» (те, що вчитель сам думає про себе);
- «Я-реального» (те, ким учитель є насправді);
- «Я-ідеального» (те, що береться вчителем за взірець, до чого він прагне у професійному розвитку);
- «Я-іміджу» (те, як людина презентує себе). Ця складова позитивної «Я-концепції» означає вміння вчителя керувати враженням, яке складається про нього в інших людей. Складові «Я-іміджу» містять не тільки особливості одягу, зачіски, прикрас, взуття, але й манеру триматися, міміку, жести, запах тощо [5, 403].

Відмітимо, що засобами методичної підтримки щодо формування позитивної «Я-концепції» вчителя виступають: створення робочої групи вчителів «Педагогіка співробітництва»; проведення психолого-педагогічних семінарів-практикумів «Педагогічне спілкування», «Педагогічні ситуації і конфлікти», «Індивідуальні особливості учнів і прийоми педагогічної взаємодії» тощо; діагностика взаємин у системі «учитель-учень» і аналізі виявлених проблем на засіданнях педагогічної ради та в ході індивідуальних консультацій; вивчення «Я-концепції» педагогів з метою надання їм психокорекційної допомоги; робота групи

психотренінгу «Я – майстер своєї справи»; запровадження в роботу навчального закладу нетрадиційних форм організації та активних методів навчання вчителів з метою взаємного обміну соціально-рольовими функціями тощо.

Зазначимо, що до ефективних засобів методичної підтримки, які допомагають учителям ефективно здійснювати самопрезентацію, слід віднести: методичні розробки інших кваліфікованих учителів; рекомендації зі здійснення самопрезентаційної діяльності; аналіз діяльності вчителів (із зазначенням позитивних сторін і помилок); вільний доступ до інформаційних ресурсів і мережі Інтернет тощо.

Варто відмітити важливу роль стимулювання зусиль учителя в процесі особистісного зростання, його самопрезентаційної діяльності, спрямованої на формування особистісно-професійного іміджу. Сам по собі процес методичної підтримки вже стимулює вчителя в його роботі. Стимулами також можуть бути: об'єктивна атестація; публічна похвала й різні нагороди, премії; об'єктивний контроль і оцінювання роботи.

Практика свідчить, що чи не найефективнішим стимулом для вчителя є хороший результат його особистої праці. Підкреслимо, що демонстрація успіху вчителя, його пропагування, сприяння розвитку творчого потенціалу, педагогічного артистизму є завданнями методичної підтримки самопрезентації вчителя.

Ми погоджуємося з думкою Л. Туріщевої [7] про те, що до ефективних умов здійснення методичної підтримки вчителів можна віднести такі, а саме:

1. Суспільні умови, що діють на рівні держави:

- висока планка вимог, що висувуються перед школою, пов'язаних із сучасною соціальною ситуацією;
- розробка принципів організації діяльності щодо зміни іміджу й статусу педагога в суспільстві й комплексу заходів щодо підвищення престижу вчительської професії;
- зміна ролі вчителя в педагогічній діяльності: перехід від виконання функцій, «передавача знань» до виконання функцій «актуалізатора розвитку».

2. Професійно-освітні умови, що діють на рівні професійної підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів:

- розробка нового змісту, методів і форм підготовки й підвищення кваліфікації вчителів із залученням методів і прийомів театрального мистецтва;

- діагностика самопрезентації вчителя;
- розробка спеціальних програм, зорієнтованих на розвиток самопрезентації вчителя.

3. Психологічні умови:

- забезпечення сприятливого середовища для розвитку самопрезентації вчителя;
- великий запас творчого потенціалу педагогічного колективу;
- доброзичлива психологічна атмосфера;
- створення активного, особистісного клімату;
- ставлення до вчителя як до самостійного, вільного діяча, генератора ідей;
- надання вчителям права на пошук і помилки в цьому пошуку;
- тактовність і неофіційність під час обговорення діяльності.

4. Організаційні умови:

- створення постійно діючих семінарів і майстерень;
- проведення психолого-педагогічних, дидактичних тренінгів;
- створення школи професійного зростання молодого вчителя;
- проведення інструктивно-методичних нарад;
- проведення заходів, що показують індивідуальність, своєрідність учителя, і конкурсів, що розкривають творчий потенціал учителів.

5. Управлінські умови:

- відбір учителя до навчального закладу за якість особистості, а не за одним формальним показником (стаж, заслуги, досвід);
- встановлення з кожним учителем особистісно значущих індивідуальних відносин;
- зміна способів і прийомів атестації педагогів;
- включення показників, що характеризують рівень самопрезентації у внутрішньошкільну оцінку праці педагога, врахування під час оцінки діяльності вчителів критеріїв особистісного підходу (значимість для учнів, оригінальність, виразність тощо);
- заохочення творчих учителів.

У контексті розгляду піднятої проблеми важливим є визначення факторів, які сприяють і гальмують процеси методичної підтримки вчителів. Так, до факторів, які перешкоджають у наданні методичної підтримки, відносимо: відсутність системи роботи навчального закладу в даному напрямі; очікування готових шаблонів розв'язання проблем; недостатня увага з боку адміністрації; байдужість, інерція учителів тощо.

Проте факторами, що стимулюють роботу з надання методичної підтримки, на наш погляд, є: налагоджена система методичної роботи в навчальному закладі; наявність фахівців, у яких можна повчитися; вплив висококваліфікованих колег; підтримка адміністрації; налагоджена система стимулювання тощо.

Отже, можна стверджувати, що створення умов для задоволення потреб учителя в особистісному розвитку, його самореалізації, здійснення самопрезентаційної діяльності, підвищення професійної кваліфікації педагога відбувається через надання відповідної методичної підтримки.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Успіх самопрезентації вчителя залежить від уміння представити, подати себе оточуючим, привернути до себе увагу. Розробка й апробація напрямів, умов, засобів методичної підтримки самопрезентації вчителя залежать від взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Результатом такої підтримки має стати особистісне зростання вчителя, підвищення його професійного рівня – вміння мислити, самостійно й оперативно приймати рішення, бути демократичним у спілкуванні, позитивно сприймати себе й оточуючих.

Перспективними напрямками дослідження даної проблеми можуть бути: встановлення ефективних умов самопрезентації вчителя; обґрунтування алгоритму створення позитивного іміджу вчителя залежно від форм самопрезентації; дослідження подальшого професійного становлення вчителя, його «Я-концепції» з метою встановлення соціально-психологічних чинників її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калюжный А. А. Психология формирования имиджа учителя [Електронний ресурс] / А. А. Калюжный. – М. : Владос, 2004. – 391 с. – Режим доступу до кн.: <http://www.razym.ru/naukaobraz/obrazov/151523-a-a-kalyuzhnyy-psihologiya-formirovaniya-imidzha-uchitelya.html>.
2. Калюжный А. А. Социально-психологические основы имиджа учителя: автореф. дис. на соиск. учен. степени док. психолог. наук: спец. 19.00.05 «Социальная психология» / А. А. Калюжный. – Ярославль, 2006. – 51 с.
3. Коммуникативные упражнения [Электронный ресурс] / А. Я. Психология: – Режим доступа : <http://azps.ru/training/indexlo.html>.
4. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті : навч. посіб. / В. В. Крижко. – 2-ге вид., допрац. – К. : Освіта України, 2005. – 256 с.
5. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
6. Полонский В. М. Словарь понятий и терминов по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М., 2000. – 368 с.
7. Туріщева Л. В. Творчість у педагогічній діяльності / Л. В. Туріщева. – Харків : Вид. група «Основа», 2010. – 128 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Г. Козлова. Методическая поддержка самопрезентации учителя в учебном учреждении.

Статья посвящена актуализации проблемы методической поддержки учителя. Раскрыта сущность самопрезентации и методической поддержки; отображен коммуникативный аспект самопрезентации учителя и основы становления позитивной «Я-концепции». Отмечено, что методическая поддержка учителя, в соответствие с ее составляющими (организационной, информационной, научно-методической, правовой), направлена на организацию непрерывного образования с педагогическими и управленческими кадрами. Рассмотрены условия методической поддержки самопрезентации учителя: общественные условия, которые действуют на уровне государства, профессионально-образовательные условия, которые действуют на уровне профессиональной подготовки и повышения квалификации педагогических кадров; психологические условия, организационные условия, управленческие условия.

Ключевые слова: самопрезентация, методическая поддержка, коммуникативные умения, «Я-концепция».

SUMMARY

O. Kozlova Methodological support for teacher's self-presentation in educational institution.

The article is devoted to the actualization of methodical support of teacher's self-presentation. The concepts of self-presentation and methodical support are exposed in the article; communicative aspect of teacher's self-presentation and basis of formation of positive «Self-conception» are described. The author indicates that methodological support of a teacher, according to its components (organizational, informational, scientific, technical, legal), is aimed at organizing continuing education of teachers and administrative staff. Aspects of conditions teacher's methodical support: social conditions in force at the state level, vocational and educational conditions in force at the level of training and retraining of teachers, psychological conditions, organizational conditions, management conditions are considered.

Key words: self-presentation, methodical support, communicative skills, «Self-conception»